

הואיל משה

פרשת נשא
שנת תש"פ

הרב יצחק מאטצען
מח"ס הואיל משה ושא"ס

מחשבות שהמה מותרים לחשוב ואין על החושב איסור כלל בהאי מחשבה או צ"ל דבכה"ג לא נאסר הקרבן בפיגול כלל.

והנה המהרי"ט במסכת קידושין (דף ל"ד) הקשה על קושית הר"י דבמעקה אין נשים מוזהרות והאיכא לאו, וז"ל, וא"ת אבידה ושילוח הקן לאו הניתק לעשה הוא ואין לוקין, ומצות לא תעשה נפקא ליה לקמן מאיש או אשה אשר יעשו מכל חטאת האדם, והני לא מקרי חטאת שנתקן לעשה, וי"ל דמעקה אית ביה לאו גמור ולוקין עליה לכך הוצרך הר"י לתרץ וכו' עיי"ש, והוכיחו האחרונים עיין בספר שו"ת בית יצחק (תירוד ח"א סי' פ"ה אות א') דהמהרי"ט ס"ל דבלאו שאין לוקין עליו י"ל דנשים אין מוזהרות עליה עיי"ש, ועיין בפרמ"ג בפתיחה כוללת (ח"ב אות י"ב) שכתב דנשים פטורות מלאו שאב"מ דבקרא כתיב אשר יעשו, וכן משמע מלשון רש"י במסכת קידושין (דף ל"ה) דדוקא בעונש מלקות השוה הכתוב אשה לאיש עיי"ש, וכ"מ ברש"י מסכת חולין (דף קל"א:) ד"ה עבדים עיי"ש, ועיין בספר מנחת חינוך (מצוה ח').

ולפי"ז י"ל דנשים אינן מוזהרות לפגל קרבנותיהם, דהא פיגול הוא לאו שאין בו מעשה כיון דמהני במחשבה, ועיין שם בחינוך שכתב דמה"ט אין לוקין על פיגול דהוה לאו שאין בו מעשה עיי"ש, וכיון דאין מחשבה של פיגול כלל איסור אצל נשים, שוב י"ל דאין הקרבן נפסל במחשבתם כל עיקר, וי"ל דאינם יכולים לפגל, וא"כ י"ל דרק באנשים ס"ל לראב"י דבעלים מפגלים ולא בנשים ומיושב קר' המפ' לנכון עכ"ד.

אך י"ל, דאיתא במסכת סוכה (דף כ"ח), האזרח (בפרשת אחרי פרשה ט"ז-כ"ט) כתיב והיתה לכם לחקת עולם בחדש השביעי בעשור לחדש תענו את נפשותיכם וכל מלאכה לא תעשו האזרח והגר הגר בתוככם) לרבות את הנשים האזרחיות שחייבות בעינוי, ופריך הגמ', למ"ל קרא, מדרב יהודה אמר רב נפקא, דאמר רב יהודה אמר רב וכן תנא דבי ר' ישמעאל, אמר קרא איש או אשה השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה, ומשני, לא נצרכא אלא לתוספת עינוי (שהצריך הכתוב להתחיל ולהתענות מבעוד יום), סד"א הואיל ומיעט רחמנא לתוספת עינוי מעונש ומאזהרה (דכתיב בעינוי בעצם היום הזה על עצמו של יום ענוש כרת ואינו ענוש כרת על תוספת עינוי ומאזהרה נמי אימעות ביומא דף פ"א.), לא נתחייבו נשים כלל קמ"ל עיי"ש, חזינן דנשים חייבות בתוס' עינוי ביום הכיפורים, אף דהוי רק לאו הבא מכלל עשה וליכא מלקות, ולפי"ז כתב בספר שו"ת בית יצחק (שם) דילפינן מזה לכל מקום דנשים מוזהרות אף באיסור גרידא עיי"ש.

דבר אל בני ישראל ואמרת אלהם איש איש כי תשטה אשתו ומעלה בו מעל: ואיתא במדרש, זה שאמר הכתוב, אז לא אבוש בהביטי אל כל מצותיך (מובא בדברי יונתן, ובשפתי מהר"ש) והוא פלאי.

והנבס"ד, דאיתא במסכת זבחים (דף מ"ז), א"ר אלעזר ברבי יוסי, שמעתי שהבעלים מפגלין (בעבודת הכהן, שאם קיבל הכהן בשתיקה, וחישבו הבעלים עליה על פיגול, הוי פיגול), אמר רבא, מאי טעמא דר"א ברבי יוסי, דאמר קרא והקריב המקריב (בפרשת נסכים כתיב והקריב המקריב קרבנו לה', אלמא בעלים קרי ליה מקריב, הלכך הוה כולל המקריב לא יחשב) עיי"ש.

והקשו המפרשים, דא"כ היכא משכחת לה בדיקת סוטה, הרי כל סוטה שיודעת שזינתה תפגל במנחתה שלא יבדוקה המים, ולא תבדק שום סוטה לעולם, שהרי במנחת סוטה נחשבת האשה כבעלים, כדאיתא בסוטה (כ"ג) כל הנשואות לכהונה מנחותיהן (אחת מנחת סוטה ואחת מנחת גרבה) נשרפות, כיצד, כהנת לוייה וישראלית שנשאת לכהן אין מנחתה נאכלת מפני שיש לו חלק בה (שהיא מקריבה משלו וכתיב וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל), ואינו עולה כליל מפני שיש לה חלק בה (שלכפרתה היא באה), אלא הקומץ קרב בעצמו והשיריים קרבים בעצמן וכו', ובתוס' (ד"ה כל) הביאו מהירושלמי דכולה מנחה דידה הוי עיי"ש, וכן איתא בקידושין (ל"ג) דבמנחת סוטה התנופה באשה משום דבעי תנופה בבעלים עיי"ש, ומעתה כל סוטה תפגל מנחתה כדי שתפסל המנחה, ועי"ז לא יבדקו אותה המים דאין המים בודקין אותה עד שיקרב מנחתה, עיין מס' סוטה (דף י"ט:) עכ"ק, עיין בשו"ת דברי חיים חאו"ח (ח"ב סי' ט"ז), ובשו"ת כוכב מיעקב (סי' מ"ח), ובכלי חמדה בפרשתן (דף כ"ה:), והגר"י ענגיל זצ"ל יסד על קושיא זו ספרו גבורות שמונים.

ובהואיל משה פ' נשא (אות כ"א) הבאנו מש"כ הרה"ג מניימארק שליט"א לתרץ קושיא הנ"ל, די"ל דהא דאמרין דבעלים מפגלים זהו רק באנשים דוקא, משא"כ בנשים י"ל דא"א לפגל כלל, עפימ"ש"כ החינוך (מצוה קמ"ד) בדיני פיגול וז"ל, משרשי המצוה זו, היסוד אשר בנינו תחלה, שאמרנו כי עניני הקרבן להכשר מחשבות בני איש, ולציייר בנפשם מתוך הפעולה שבין ידם רוע החטא וטוב דרכי היושר, על כן מהיות עיקר סיבתו על דבר המחשבות, היה ראוי להיפסל במחשבה הנטויה בו מן היושר בכל מעשיו, וזה דבר ברור קרוב אל השכל למודה על האמת עכ"ד, מבואר מזה דהטעם דמחשבת פיגול פוסל להקרבתו הוא משום שחשב מחשבות הנטויה בו מן היושר היינו מחשבות שאסור לחשב, ולפי"ז אם יחשוב

דבר, חזרה הקושיא למקומה דגט דאוריה ל"ה גט, וא"ת הא מוכרח לנו לחלק בין מדעתה לבע"כ מכח קושיא הנ"ל, דלמ"ל קרא דלא יוכל בעלה הראשון לשוב לקחתה, תיפ"ל דאסורה משום זונה, ע"ז י"ל כמו שתיריך הירושלמי, דהקרא אתיא לעבור עליו בלאו, דמכח איסור סוטה ליכא אלא איסור עשה גרידא, משא"כ במחזיר גרושתו איכא לאו עיי"ש, ולפי"ז אינו מוכח כלל החילוק לחלק בין היכא דגרשה מדעתה או דגרשה בע"כ, ואף מדעתה ס"ל לב"ש דלא יגרש אא"כ מצא בה דבר ערוה, והדקל"ד היאך נשא דוד את בת שבע כיון דגט דאוריה לא הוי גט.

אך ביבמות (י"א:) בתוס' ד"ה מאי, כתבו דאפילו בספק סוטה נמי איכא לאו להחמיר, דאם בא עליה בעלה בדרך לוקה, לפי"ז הדרא הקושיא דלמ"ל קרא לאסור מחזיר גרושתו, כיון דבלא"ה אסורה משום איסור סוטה, ועכצ"ל כמש"כ הפנ"י לחלק דהיכא דמגרשה מדעתה ס"ל לב"ש דמותר לגרשה אף דלא מצא בה דבר ערוה.

ובספר הדרת בנימין (הדון עמ"ס גיטין) כתב, דזה אי בסוטה ספק איכא איסור עשה או איסור לאו, תליא בפלוגתת הרמב"ם והרשב"א, אי בספיקא דאורייתא מה"ת אזלינן לקולא או לחומרא, דאי ס"ל דספיקא מה"ת לקולא, י"ל דבסוטה ספק ליכא אלא איסור עשה, דהא אי לאו דחידשה התורה דאסור הו"א דמותרת לגמרי, וע"כ אין לך בו אלא חידושו דאיכא בה איסורא דאורייתא אבל מנ"ל לרבות לאו, משא"כ למאן דס"ל דספיקא מה"ת לחומרא, א"כ על איסור בעלמא לא בעינן קרא, דמי גרע משאר ספיקא דאסור מה"ת, וע"כ דקרא אתיא לאיסור לאו עיי"ש.

היוצא לנו מזה דאי ס"ל ספיקא דאורייתא מה"ת לחומרא, ובסוטה ספק איכא איסור לאו, אז ל"ש לתרוצי דלכן צריך קרא לאסור מחזיר גרושתו, כי היכא דלעבור עליו בלאו, דהא גם בסוטה איכא איסור לאו, ועכצ"ל כמש"כ הפנ"י לחלק בין היכא דמגרשה מדעתה למגרשה בע"כ, דאז גם ב"ש ס"ל דמותר לגרש את אשתו אף דלא מצא בה דבר ערוה, משא"כ אי ס"ל דספיקא מה"ת לקולא, ובספק סוטה ליכא אלא איסור עשה, שפיר י"ל כמו שמתריך הירושלמי דהקרא אתיא לעבור עליו בלאו, ואף היכא דמגרשה מדעתה ס"ל לב"ש דלא יגרש את אשתו אלא א"כ מצא בה דבר ערוה.

וכתב הרשב"א בתורת הבית (בית ד' שער א'), דהרמב"ם דס"ל דספק מה"ת מותר, יליף לה דאייתא בקידושין (ע"ג) דספק ממזר מותר וגלי שם קרא דספק מותר בכ"מ, אולם הרשב"א ס"ל דרק בממזר גילתה התורה דבספק אזלינן לקולא, משא"כ בכל התורה כולה ספיקא דאורייתא מה"ת לחומרא, והקשה הפר"ח (יורה ד' סי' ק"י כללי ס"ס כלל א) דהרי שם אמרינן דאיכא תרי קראי חד להתיר ממזר בשתוקי וחד למשרי שתוקי בישראל, ובשלמא לשיטת הרשב"א דס"ל דבכה"ת ספיקא לחומרא ורק בממזר גילתה התורה להתיר, שפיר צריכין תרי קראי להתיר בכל גווני, אבל להרמב"ם דמכאן ילפינן דספיקא לקולא לכה"ת, א"כ הא הוי שני כתובים דקיי"ל דאין מלמדין עיי"ש.

אך בספרי (פרשת מטות) איתא, ר' עקיבא אומר, כל היוצא מפיו יעשה ואשה כי תדור נדר, מקיש אשה לאיש, מה איש עובר בכל יחל ובל תאחר, כך אשה עובר בכל יחל ובל תאחר עיי"ש, והנה בל תאחר הוי לאו שאין בו מעשה וליכא מלקות, ולפי"ז שמע מינה גם מכאן דאשה חייבות באיסור גרידא, ולפי"ז כתב בספר שערי ציון (שער ד' אות ב'), דזה אי נשים חייבות באיסור גרידא או לא, תליא אי ס"ל שני כתובים הבאים כאחד מלמדין או אין מלמדין, דאי ס"ל דאין מלמדין ליכא למילף לכל מקום מתוס' עיניו דיוהכ"פ דחייבות אף באיסור גרידא, משום דתוס' עיניו ובל תאחר הוי שני כתובים ואין מלמדין, משא"כ אי ס"ל דשני כתובים מלמדין שפיר ילפינן מתוס' עיניו ובל תאחר דנשים חייבות אף באיסורא גרידא עיי"ש.

היוצא לנו מזה, דאי ס"ל שני כתובים הבאים כאחד מלמדין, ילפינן מתוס' עיניו ובל תאחר דנשים חייבות אף באיסורא גרידא, ולפי"ז י"ל דגם נשים יכולים לפגל, משא"כ אי ס"ל דשני כתובים הבאים כאחד אין מלמדין, אמרינן דנשים פטורות באיסורא גרידא, שפיר י"ל דאין מחשבה של פיגול כלל איסור אצל נשים, וי"ל דאין הקרבן נפסל במחשבתם כל עיקר, וי"ל דנשים אינם יכולים לפגל.

ואיתא במסכת שבת (דף נ"ד), אמר רב, רבי דאתי מדוד מהפך ודריש בזכותיה דדוד, כתיב (שמואל ב' י"ב) ואת אשתו לקחת לך לאשה, לקוחין יש לך בה (קדושין תופסת בה שאינה אשת איש), דא"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן, כל היוצא למלחמת בית דוד גט כריתות כותב לאשתו, (על תנאי שאם ימות תהא מגורשת מנכשיו) שנאמר (שמואל א' י"ז) ואת עשרת חריצי חלב האלה תביא לשר האלף, ואת אחיך תפקוד לשלום ואת ערובתם תקח, מאי ערובתם, תני רב יוסף דברים המעורבין בינו לבינה, (היינו קידושין תקח חבטל ע"י גט שתביא להם מן המלחמה) עיי"ש.

והקשו המפ' מהא דאיתא בגיטין (דף ע"ג), בית שמאי אומרים, לא יגרש אדם את אשתו אלא א"כ מצא בה דבר ערוה, שנאמר כי מצא בה ערות דבר עיי"ש, ולפי"ז לא מהני הגט שנתן אוריה, כיון דהתם לא היה שום ערות דבר, וא"כ תקשי איך נשאה דוד לאשה עכ"ק.

ובספר חידוד ופלפול (אות י') כתב לתריך, דהנה התוס' במסכת גיטין (ס) ד"ה מה, מביאין קושיא הירושלמי, דאי אין מגרשין אלא א"כ מצא בה דבר ערוה, א"כ למה איצטריך קרא דלא יוכל בעלה הראשון לשוב לקחתה, תיפ"ל דבלא"ה אסורה לו משום סוטתו עכ"ק, אך י"ל לפימש"כ הפנ"י דבית שמאי ס"ל דרק כשמגרשה בעל כרחה אז לא מהני אלא א"כ מצא בה דבר ערוה, משא"כ אם מגרשה מדעתה גם בית שמאי ס"ל דאפשר לגרשה אפילו בלי דבר ערוה עכ"ד, ולפי"ז שפיר נשא דוד את בת שבע, כיון דאוריה גירש את בת שבע מדעתה, דבשעת מלחמה היה, ושפיר אמרינן כל האומר דוד חטא אינו אלא טועה עיי"ש.

אך כ"ז א"ש אם נחלק בין מדעתה לבע"כ, דמדעתה מודה ב"ש דאפשר לגרשה גם בלא מצא בה ערות דבר, אבל אם לא נחלק ואמרינן שב"ש ס"ל דאפילו מדעתה לא יגרש אלא במצא בה ערות

אך לכאורה לשיטת התוס' במסכת קידושין (סו) ד"ה וכי, דס"ל דאשה מותרת לבוא בעזרה, לפי"ז י"ל דגם האשה יכולה לפגל, ולפי"ז הדקל"ד היכא משכחת לה בדיקת סוטה, הרי האשה יכולה לפגל מנחתה.

אך י"ל, דהנה השעה"מ בהל' בית הבחירה (פ"ו הי"ח) כתב דפלוגתת רש"י ותוס' הנ"ל אי נשים מותרים בעזרה תליא אי ס"ל דנשים מותרות לשחוט, דהנה התוס' במסכת קידושין (סו) הקשו על רש"י דס"ל דאשה אסורה ליכנס להעזרה, מהא דאיתא במסכת זבחים (דף ע"א), דנשים כשרות לשחוט ושמעינן מזה דמותרות ליכנס לעזרה עיי"ש, והקשה השעה"מ דמאי ראייה הביאו מזה, דהלא התם קתני דטמאין מותרין לשחוט, וע"כ דהמתני' מיירי בשוחט בסכין ארוכה כאוקימתת הגמ' (סו), וא"כ הכ"נ נימא דנשים מותרין לשחוט בסכין ארוכה, אבל לעולם אסורין לבוא להעזרה.

וכתב השעה"מ, דהנה רש"י הביא ראייה לשיטתו דנשים אסורות לבוא להעזרה מפ"ק דכלים (משנה ח'), והקשו התוס' דהלא התם מבואר דעזרת ישראל מקודש מעזרת נשים, שאין מחוסר כפורים נכנס שם וחייבין עליה חטאת, ועזרת כהנים מקודשת ממנה שאין ישראל נכנסין לשם אלא בשעת צרכיהם לסמיכה לשחיטה ולתנופה עיי"ש, אבל אינו מבואר דאין נשים נכנסין לעזרת ישראל עכ"ק, אך י"ל דרש"י דייק לה מדתנן עזרת כהנים מקודשת הימנה שאין ישראל נכנסין לשם אלא בשעת צרכיהן, הרי דאע"ג דעזרת כהנים ועזרת ישראל תרווייהו מחנה שכינה הן ואפ"ה עשו היכר ומעלה לעזרת כהנים וכנ"ל, וא"כ ק"ו שיש לעשות היכר בין עזרת נשים לעזרת ישראל, שהרי עזרת נשים הוה מחנה לוי' ועזרת ישראל הוא מחנה שכינה, וא"כ מן הראוי שלא יכנסו נשים לעזרת ישראל דומיא דישאל לעזרת כהנים, ואעפ"י שישאל נכנסין לעזרת כהנים לסמיכה ולשחיטה וכו', מ"מ בנשים לא משכחת לה דלאו בני סמיכה ושחיטה ניהו, זהו שיטת רש"י, וע"ז חלקו התוס' דהרי מצינו דשחיטה כשרה בנשים כנ"ל, וא"כ גם לנשים יש לפעמים טעם ליכנס לעזרה לצורך שחיטה כמו בישאל, וכי היכי דהותרו לישראל ליכנס לעזרת כהנים לצורך שחיטה אע"ג דאפשר ע"י כהנים, הכ"נ נשים יכולין ליכנס לעזרת ישראל לצורך שחיטה אע"ג דאפשר בסכין ארוכה, דכיון דעכ"פ הן בתורת שחיטה וכשרות לישחוט שפיר יכולין ליכנס להעזרה עכ"ד, היוצא לנו מזה, דאי ס"ל דנשים שוחטין ע"כ דנשים מותרות ליכנס לעזרה, משא"כ אי ס"ל דנשים אין שוחטין, אז י"ל דנשים אסורות ליכנס לעזרה.

ואיתא במסכת חולין (דף ב.), הכל שוחטין ושחיטתן כשרה וכו', וכתבו התוס' (ד"ה הכל), כתוב בהל' ארץ ישראל דנשים לא ישחטו מפני שדעתן קלות, ואין נראה דאפילו במקדשין שוחטות לתתלה כדאמרין בזבחים (ל"א) וכו' עיי"ש, וכתב בספר ערוגות הבושם (הל' שחיטה סי' א') ליישב קושית התוס', די"ל דזה אי נשים כשרות לשחוט או לא, תליא בפלוגתת הראשונים במסכת שבועות (דף כ"ד) אי שחיטת חולין הוה מ"ע או לא.

אולם אי ס"ל שני כתובים הבכ"א מלמדין א"ש שיטת הרמב"ם דילפינן משם על כל התורה כולה דספיקא לקולא, היוצא לנו מזה, דמאן דס"ל דספק מותר מה"ת ע"כ דס"ל דב' כתובים הבאין כאחד מלמדין, ומאן דס"ל דספק אסור מה"ת ע"כ דס"ל דב' כתובים הבכ"א אין מלמדין, דלכך כתבה התורה ב' כתובים להחיר בממזר בכל גווני, ומזה נדע דבשאר דוכתי בספיקא אזלינן לחומרא, ועיין בספר אור חדש עמ"ס קידושין בפתיחה (את כ"ו), ובספר פנים יפות עה"ת פרשת שופטים ד"ה כי ממנו תאכל עיי"ש.

ובזה יבואר המדרש, דכיון דפתח הכתוב בפרשת סוטה, ויתעורר קושית העולם היכא משכחת לה בדיקת סוטה, והלא למ"ד בעלים מפגלין, א"כ כל סוטה שסרחה תפגל מנחתה, ובהכרח צ"ל דנשים אינם יכולין לפגל, דבאיסור גרידא אמרינן דנשים אינן מזהרות, דס"ל שני כתובים הבאים כאחד אין מלמדין, וס"ל דספיקא דאורייתא מה"ת לחומרא, ולפי"ז בסוטה ספק איכא איסור לאו, ואז ל"ש לתרוצי דלכן צריך קרא לאסור מחזיר גרושתו, כי היכא דלעבור עליו בלאו, דהא גם בסוטה איכא איסור לאו, ועכצ"ל כמש"כ הפנ"י לחלק בין היכא דמגרשה מדעתה למגרשה בע"כ, דאז גם ב"ש ס"ל דמותר לגרש את אשתו אף דלא מצא בה דבר ערוה, ולפי"ז שפיר נשא דוד את בת שבע, כיון דאורייה גירש את בת שבע מדעתה, דבשעת מלחמה היה, ולכן אמר אז לא אבוש במעשה דבת שבע ודו"ק.

(ב) עוי"ל, עפ"י"ק המפ' הנ"ל דלשיטת רב"י דבעלים מפגלין, א"כ היכא משכחת לה בדיקת סוטה, שהרי במנחת סוטה נחשבת האשה כבעלים, וכמבואר בתוס' סוטה (כ"ג) ד"ה כל בשם הירושלמי עיי"ש, ומעתה כל סוטה תפגל מנחתה כדי שתפסל המנחה, ועי"ז לא יבדקו אותה המים דאין המים בודקין אותה עד שיקרב מנחתה עכ"ק.

ומו"ר הגאון האדיר מווייטצען זצ"ל בספר בנין צבי על הסוגיא דשחיטה כשרה בזר (את י"א) כתב ליישב, די"ל דאף לראב"י דס"ל דבעלים מפגלין מ"מ אשה אינה מפגלת, לפי שיטת רש"י במסכת קידושין (דף כ"ב) דפי' אשה בעזרה מנין, משום דאשה אסורה לבוא בעזרה, והא דנשים שוחטין בקדשים הוא רק בסכין ארוכה, ולפי המבואר במסכת זבחים (דף כ"ט) דבעינן מקום משולש, וכתבו התוס' (ד"ה לפקום) וז"ל, ויש מפרשים דמקום משולש היינו דבעינן שיעמוד המחשב במקום משולש, פרט לעומד חוץ לעזרה ושוחט בסכין ארוכה עכ"ל, הרי מפורש בתוס' שאף שהעבודה הוא בפנים, מ"מ כל שאין העובד ומחשבתו בפנים אין המחשבה פוסלת דבעינן שתהיה במקום משולש, וא"כ לפי שיטת רש"י הנ"ל דאשה אסורה ליכנס לעזרה ושוחטין רק חוץ לעזרה בסכין ארוכה, א"כ לא שייך פיגול אצל נשים, וא"כ ה"ה דבעלים מפגלין נראה דלא עדיפי בעלים בזה מעובד, וע"כ מחשבתם ג"כ פוסלת רק אם עומדים בעזרה בשעת אחד מד' עבודות ומחשבים מחשבת פיגול, אבל אם הם חוץ לעזרה לא מהני מחשבתם, ולפי"ז א"א לה לפגל מנחתה ושפיר נבדקת עכ"ד.

דאיתא (ס), תניא, ר' שמעון אומר האוכל נבילה ביום הכפורים פטור וכו' עיי"ש, וכתבו התוס' (ד"ה האוכל) וז"ל, מתוך פי הקונטרס משמע דאיירי אפילו נתבלה ביום הכפורים, וקשיא דלמ"ד סוף פרק גיד הנשה בהמה בחייה לאו לאברים עומדת חל איסור יוהכ"פ מחיים וכו', ומיהו י"ל דאיסור יוהכ"פ לא מחיים ולא לאחר מיתה משום דאית ביה איסור עשה שאינה זבוחה דכתיב וזבחת ואכלת מה שאתה זבוח אתה אוכל אבל מה שאי אתה זבוח לא, ולריצב"א אין נראה פירוש זה, דא"כ למ"ד דס"ל בהמה בחייה לאו לאברים עומדת, היכי מצי חייל איסור אבמה"ח על איסור עשה דשאינו זבוח וכו', ומסיק הריצב"א אלא ודאי וזבחת לא אתה לאסור דבלאו הכי אסורה וקיימא מחיים באיסור אבמה"ח ולאחר מיתה באיסור נבילה אלא להתיר את האסור ופירש לך דבשחיטה שריא עיי"ש.

הרי דהתוס' ס"ל דזבחת הוי עשה, והריצב"א ס"ל דל"ה עשה רק תיקון הלאו דנבילה עיי"ש, ולפי"ז י"ל, דאי ס"ל כהתוס' דהוי מצות עשה אז צ"ל דהוי מעשהז"ג דהרי אסור לשחוט בשבת ויוה"כ, וא"כ נשים לא שייכי במ"ע זאת, ועכצ"ל דאם שחטו שחיטתן נבילה כמש"כ התוס' במסכת חולין (דף ג:) ד"ה קסבר, דמשו"ה שחיטת נכרי הוי נבילה דכתיב וזבחת ואכלת כלומר אותו שהוא בר זביחה, לאפוקי עכו"ם ואוכל נבילות להכעיס דאינן בר זביחה עיי"ש, וא"כ ה"ה בנשים כיון דאינן בעשה דזביחה דהוי מעשהז"ג שוב ל"ה בר זביחה ושחיטתן נבילה, וזהו שיטת ה' א"י דס"ל דנשים לא ישחטו, אבל התוס' דס"ל דנשים כשרות לשחוט, ס"ל כהריצב"א דשחיטה אינו עשה רק תיקון הלאו, ושפיר שייכי נשים בזביחה ושחיטתן כשירה, וע"כ מותרין לשחוט עכ"ד.

ואיתא במסכת זבחים (דף צ"ז:), חנו רבנן, כל אשר יגע, יכול אפילו שלא בלע, ת"ל בבשרה עד שיבלע בבשרה, יקדש להיות כמוה הא כיצד אם פסולה היא תפסל ואם כשרה היא תאכל כחמור שבה [ופירש"י (פסחים דף מ"ה.) בשר חולין או שלמים שזמן אכילתו מרובה מחטאת ונגע בחטאת יקדש להיות כמוה, שאם פסולה היתה החטאת כגון פיגול או פסול אחר, תפסל אף זו שבלעה ממנה, ואם כשרה היא, החטאת מהניא לכולעת הימנה לאסור באכילה אלא כחמור שבה כחומר החטאת שנבלע בה לפניו מן הקלעים ולזכרי כהונה וליום ולילה אחד], ופריך ואמאי (תפסל משום האי פורתא) וניתי עשה (דואכלו אותם דכשרה) ולידחי את לא תעשה (דלא תאכל דפסולה), ומשני, אמר רבא, אין עשה דוחה לא תעשה שבמקדש, שנאמר ועצם לא תשברו בו אחד עצם שיש בו מוח ואחד עצם שאין בו מוח, אמאי וניתי עשה ולידחי לל"ת, אלא אין עשה דוחה לא תעשה שבמקדש, רב אשי אמר יקדש עשה ואין עשה דוחה לת"ע עיי"ש.

ובספר בית ישראל על תרי"ג מצות מצוה כ"א (דף ע"ד ע"ג מדפח"ס) הקשה, דאיתא במסכת מכות (דף כ"ג:), דרש ר' שמלאי, שש מאות ושלוש עשרה מצות נאמרו לו למשה, שלש מאות וששים ותמשה

לאוין כמנין ימות החמה (שבכל יום מזהירים עליו שלא לעבור), ומאתים וארבעים ושמונה עשה כנגד איבריו של אדם (דכל אבר ואבר אומר לו עשה מצוה), אמר רב המנונא מאי קרא, תורה צוה לנו משה מורשה, תורה בגימטריא שית מאה וחד סרי (והיינו דכתיב תורה צוה לנו משה), אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום (הרי שית מאה ותליסרי) עיי"ש, ולפי"ז לכאורה יש להבין מחלוקת רבא ורב אשי, דרבא לא אסיק לומר דיקדש הוה עשה, ורב אשי אמר דיקדש הוה עשה, וקשה ממנ"פ, או דלרבא חסר אחת ממנין תרי"ג מצות או לרב אשי יש יתר אחת על מנין תרי"ג, וכקושיית התוס' במסכת סוטה (דף ג:) ד"ה ר' ישמעאל, גבי מחלוקת ר"ע ור"י אם לה יטמא, וקנא את אשתו, לעולם בהם תעבודו אם הנך ג' הוה רשות או חובה עכ"ק.

וכתב במצוה כ"ב (דף פ:) לתרץ, דידוע מחלוקת הראשונים אי זבחת הוי מ"ע בפני עצמו, או דהוה רק היתר ותיקון הלאו שיזבח כדי שלא יאכל נבילה ואבר מן החי, ולפי"ז י"ל דרבא ס"ל וזבחת הוי עשה, ולכן לא רצה לתרץ דיקדש עשה הוא דא"כ יש יתר אחת על מנין תרי"ג מצוות, ורב אשי ס"ל וזבחת לא הוי עשה, ולכן אמר יקדש עשה הוא כדי שלא יהא חסר אחת ממנין תרי"ג מצות עכ"ד.

ובספר ברוך טעם הקשה, דמאי פריך הגמ' נימא עשה דוחה ל"ת, להגירסא במסכת נזיר (דף ל"ז:), דבנפיש היתרא לא אמרינן היתר מצטרף לאיסור עיי"ש, א"כ אפשר לקיים שניהם ע"י שיוסיף ממין ההיתר, והיכא דאפשר לקיים שניהם לא אמרינן עשה דוחה ל"ת עכ"ק, ובספר מאה שערים (שער ל"א) כתב לתרץ לפי"מ דאמרינן אין מבטלין איסור לכתחלה מה"ת, ל"ה אפשר לקיים שניהם ואין עצה ע"י נפיש היתרא דהוא משום ביטול וכנראה מדברי התוס' (ס) ד"ה שתי, ובפירוש המפרש (ס) עכ"ד.

אך (בשער ל"ב) כתב להעיר, דעכ"ז הוה אפשר לקיים שניהם, כיון דרק לכתחלה אסור לבטל ובדיעבד מותר לבטל, ככה"ג חשוב אפשר לקיים שניהם, והביא ראייה ממה דאיתא במסכת מנחות (דף ע"ב:) דפריך בגמ' דאי אמרינן נקצר שלא כמצותו כשר אמאי דחי את השבת וכו', וכתבו התוס' (ד"ה אמאי) דאף דלכתחלה מצותו בלילה, מ"מ לא הוה דומיא דתמיד דכתיב במועדו למימרא דדחי שבת ומסתברא דדומיא דתמיד בעינן עכ"ל, והשתא מה התם דקצירת העומר דדחיא שבת לא נלמד מתמיד רק מבחריש ובקציר תשבות כמבואר בש"ס (ס), אפי"ה כיון דהקרבה דידיה דדחי שבת נלמד מתמיד בעינן שגם הקצירה יהיה דומיא דתמיד, כש"כ הא דקיי"ל דעשה דוחה ל"ת לא ידעינן לה אלא מכלאים בציצית דמסתברא דדומיא דכלאים בעינן, וממילא במקום דאפשר לקיים שניהם בהיתר אף דההיתר הוא על צד הדיעבד מהראוי שלא ידחה דל"ה דומיא דכלאים דגם בדיעבד אי אפשר לקיים שניהם, ולפי"ז הדקל"ד דיש עצה ע"י הוספת היתר, ואף דאין מבטלין איסור לכתחלה מ"מ כיון דבדיעבד מותר לא דחי וכדפריך הש"ס גבי עומר אי נקצר שלא כמצותו כשר אמאי דחי.

ס"ל דליכא חילוק בדאורייתא בין לכתחלה ודיעבד, ולהכי איצטרין קרא באונס דלא יוכל לשלחה דאף ששם לא גירש ע"י ערוה, מ"מ מועיל גירושין בדיעבד מה"ת.

וי"ל עוד, דהמקור לב"ש דלא יגרש אלא אם מצא בה דבר ערוה הוא, דאם יוכל לגרש בדבר גרידא א"כ כיון דבעבר וגירש שלא מחמת דבר לא מהני, ממילא נצטרך בכל גט לדרוש ולחקור ולהביא עדים אם הקדיחה תבשילו, ולא מסתברא כן, וע"כ דלא יגרש אא"כ מצא בה דבר ערוה, אבל ב"ה ס"ל מסברא דערוה דבר הוא רק לכתחלה ובדיעבד אין מעכב, ושפיר יש לומר או דבר או ערוה, ואין צורך לחקור בזה כיון דבלא"ה זה רק דין לכתחלה עיי"ש, היוצא לנו מזה דב"ש ס"ל דלא מחלקין בדאורייתא בין לכתחלה ודיעבד, וב"ה ס"ל דמחלקין עכ"ד.

ובזה יבואר המדרש, דמדכתיב איש איש כי תשטה אשתו וגו' דמחוייבת להביא קרבן, ולכאורה קשה הרי הסוטה תפגל מנחתה כדי שלא יבדקו אותה המים, וע"כ דאשה אינה יכולה לפגל, והטעם משום דאסור ליכנס לעזרה, ומוכח מזה דנשים אסורות לשחוט, ולפי"ז וזבחת הוא עשה, ויקדש לא הוי עשה, וע"כ דלכן לא אמרין עשה דוחה ל"ת גבי קדשים פסולים, משום דבדאורייתא מחלקין בין לכתחלה לדיעבד, וי"ל דבדיעבד אם בטלו מותר, והוה אפשר לקיים שניהם ולא אמרין עשה דוחה ל"ת היכא דאפשר לקיים שניהם, ומעתה ס"ל כב"ה דמותר לגרש או ערוה או דבר, והוי לדוד אמתלא מעלייתא, ולכן אמר אז לא אבוש בהביטי אל כל מצותיך, דבראותי משפטי התורה לא אבוש במעשה דבת שבע ודו"ק.

ג) עוי"ל, עפי"ק המפ' הנ"ל דלשיטת ראב"י דבעלים מפגלין, א"כ היכא משכחת לה בדיקת סוטה, שהרי במנחת סוטה נחשבת האשה כבעלים וכמבואר בתוס' סוטה (דף כ"ג.) ד"ה כל בשם היורש למי עיי"ש, ומעתה כל סוטה תפגל מנחתה כדי שתפסל המנחה, ועי"ז לא יבדקו אותה המים דאין המים בודקין אותה עד שיקרב מנחתה עכ"ק.

והנה הקושיא הוא רק אליבא דראב"י דס"ל דבעלים מפגלין, משום דהבעלים הוי בכלל המקריב וכנ"ל, והגרי"ע זצ"ל בגבורות שמונים (אות ס"ה) כתב, בסברת ראב"י דס"ל דבעלים נמי קרויין מקריב, משום דס"ל דכהנים הוי שלוחי דידן, ולכן הבעלים קרויים הבעלים המקריב, כיון שהכהנים עושין בשליחותם ושלוחו של אדם כמותו עיי"ש באריכות.

אך לכאורה הרי מוכרח לומר דכהנים הוי שלוחי דרחמנא כדאמר רב הונא בריה דרב יהושע במסכת קידושין (דף כ"ג.), הני כהני שלוחי דרחמנא נינהו, דאי ס"ד שלוחי דידן נינהו מי איכא מידי דאנן לא מצי עבד ושליח מצי עבד עיי"ש, ומשמע מזה דסברת מי איכא מידי וכו' הויא סברא שאין עליה חולק.

וכתב לתרץ (בשער ל"ד), לפימש"כ הפר"ח ביור"ד (ס"ו ס"ה) בשם הריב"ש דלמה דקיי"ל אין מבטלין איסור לכתחלה, אף אם בטלו בדיעבד אסור עיי"ש, והביא מש"כ בספר שד"י חמד כללים (אות ד') דלשיטת התוס' במסכת גיטין (דף ג.) ד"ה וכי, דבדאורייתא אין לחלק בין לכתחלה לדיעבד, עכצ"ל דאין מבטלין איסור לכתחלה הוא רק מדבריהם כיון דבדיעבד מותר עיי"ש, ולפי"ז לשיטת הסוברים דאין מבטלין איסור לכתחלה מה"ת אף בדיעבד אסור לבטל, דבדאורייתא אין לחלק בין לכתחלה לדיעבד וממילא דלא חשיב אפשר לקיים שניהם עיי"ש.

והיוצא לנו מזה דאי ס"ל דבדאורייתא אין מחלקין בין לכתחלה לדיעבד, אז אמרין דאין מבטלין איסור לכתחלה אף בדיעבד, ושפיר פריך הגמ' נימא עשה דוחה ל"ת דלא הוה אפשר לקיים שניהם ע"י נפיש היתרא, וצריכין לתרץ דיקדש הוי עשה ואין עשה דוחה לתו"ע, משא"כ אי ס"ל דבדאורייתא מחלקין בין לכתחלה לדיעבד, אז י"ל דבדיעבד אם בטלו מותר, והוה אפשר לקיים שניהם ולא אמרין עשה דוחה ל"ת היכא דאפשר לקיים שניהם, וי"ל דיקדש לא הוי עשה.

ואיתא במסכת גיטין (דף ז.) בית שמאי אומרים לא יגרש אדם את אשתו אלא א"כ מצא בה דבר ערוה, שנאמר כי מצא בה ערות דבר, ובית הלל אומרים אפילו הקדיחה תבשילו, שנאמר כי מצא בה ערות דבר (ולא כתוב דבר ערוה, ש"מ דהכי קאמר או ערוה או שאר דבר סרחון) עיי"ש.

ובשו"ת דברי יציב חאבהע"ז (ס"ו ס"ו אות ד') כתב לבאר פלוגתתם, עפימש"כ הפר"ח אבהע"ז (ס"ו קי"ט) ד"ה גרסינן במה דאיתא בגמ' (שם), אמר ליה רב פפא לרבא, לא מצא בה לא דבר ולא ערוה (לבי"ה וגירשה) מזהו (מי כייפין ליה לאהרורה או לא), אמר ליה, מדגלי רחמנא גבי אונס לא יוכל לשלחה כל ימיו, כל ימיו בעמוד והחזר קאי, התם הוא דגלי רחמנא, אבל הכא מאי דעבד עבד עיי"ש, וכתב הרי"ף וז"ל, ש"מ דהיכא דלא מצא בה לא דבר ולא ערוה לכתחלה לא יגרש עכ"ל, וכתב הפר"ח שכוונתו ללמוד מכאן דלא נימא דפלוגתא דב"ש וב"ה הוי מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא, משו"ה דקדק הרי"ף מכאן דאיסורא דאורייתא הוי וכו' עיי"ש.

אמנם אם נאמר שגם זה בגדר לכתחלה ודיעבד, היה מקום לומר דכוונת הרי"ף להוכיח דלבי"ה הוי רק אסמכתא ומדרבנן הוא דלכתחלה לא יגרש בלא מצא בה ערוה או דבר, וזש"כ הרי"ף ש"מ דהיכא דלא מצא בה לא דבר ולא ערוה לכתחלה לא יגרש, דאם דב"ז שאין לגרש בלא ערוה או דבר הוא מדאורייתא היכן מינו בדאורייתא לחלק בין לכתחלה ודיעבד, וע"כ דרק מדרבנן אמרין דלכתחלה לא יגרש.

ולפימש"כ הפר"ח דגם לב"ה נאסר מה"ת לגרש בלא ערוה או דבר, ע"כ דלבי"ה מחלקין בדאורייתא בין לכתחלה ודיעבד, וא"ש דלדידהו בלי הילפותא מאונס אמרין מסברא דהך כי מצא ערות דבר דבעינן ערוה או דבר הוא רק לכתחלה ולא בדיעבד, אבל ב"ש

שבת, ובשחיטת הפסח הוי הכהנים שלוחי דידן כיון דמצוותה
בבעלים כדכתיב ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל, וכיון דבשבת
אסור לזר לשחוט, א"כ היאך יוצאין ידי חובת הפסח ביד שחל
להיות בשבת, ובהכרח דאע"ג דאינהו לא מצי עביד מצי משוי
שליח עכ"ד הבנין צבי.

והנה המפ' האריכו בדברי רש"י הנ"ל דאף דשחיטה כשרה בזר
עכ"ז בשבת אינו רשאי לשחוט, דלכאורה אינו מוכן כלל ההבדל
בזה בין ימות החול לשבת, דהרי עצם השחיטה מותרת בשבת
ומחויבת לצורך הקרבן, וא"כ כיון דשחיטה כשרה בזר, מהיכי
תיתי שיהא אסור לשחוט בשבת עד כדי כך דאמרינן דאם שחט
חילל את השבת.

וכתב בספר כלי חמדה (פרשת ויקרא) ד"ה ומה שנראה לבאר, עפ"מ
שמע בשם האבני נזר שהעיר דאמאי מותרין לשחוט את הקדשים
בשבת בכל מעשה השחיטה, לפימש"כ היראים להוכיח דחתיכת
העור ותחלת השחיטה אינו מום, ונודע מש"כ הרמב"ם בפירוש
המשניות במסכת חולין (דף י"ד), דהמשנה דהשוחט בשבת שחיטתו
כשרה מיירי רק בשוגג, דאי במזיד הו"ל מומר דשחיטתו פסולה,
וכתב ושמא תאמר ולמה לא תהא שחיטת מזיד בשבת כשרה,
הואיל ואינו מחלל שבת ואין שחיטתו פסולה אלא אחר גמר
השחיטה, ואם שחט אח"כ שחיטה שניה הוא שיהיה אסור, דע
שמשיחיל לעשות חבורה בצואר הבהמה הוא מחלל שבת קודם
שישחוט שום דבר מן הושט והגרגרת וכו' עיי"ש.

מבואר מזה דמיד בתחילת השחיטה הו"ל מחלל שבת, וא"כ תמוה
מפני מה רשאי לעשות גם תחלת השחיטה בשבת, הא אפשר
להתחיל ולחתוך עוד מערב שבת דבכה"ג לא הוי בעל מום,
ולגמור השחיטה בשבת, וכל מלאכה דאפשר לעשותה מערב שבת
אינו דוחה את השבת, ומתרץ האבני נזר, דכיון דאישתרי שבת
לגבי עבודה הו"ל כמו ציצין שאין מעכבין שחזור עליהן כל זמן
שלא פירש, ולכן שפיר מותר כל השחיטה בשבת, דאע"ג ד"ל
דשאני התם שכבר ניתן שבת לדחות לגבי מילה, משא"כ הכא
בתחלת השחיטה שעדיין לא ניתן לחלל שבת, מ"מ י"ל דכיון
דאישתרי שבת לגבי עבודה אין לחלק בכך כיון דהוי במעשה אחת
שפיר הותרה כל השחיטה מתחלתה עד סופה.

ולפי"ז כתב הכלי חמדה ד"ל דזהו סברת רש"י דזר אסור לשחוט
בשבת אף דשחיטתו כשרה, מ"מ לא הותרה אלא לכהנים בלבד,
אעפ"י דמה שכשר בו בודאי גם אצלו דוחה כמו כל הדברים שדוחין
שבת במה שכשרים בו זרים, אבל כל הני מותרין רק מכת דחוייה ולא
בגדר הותרה, ולכן כיון דלגבי הזר הוי רק בגדר דחוייה שוב תחלת
השחיטה אינו דוחה את השבת, שהרי היה אפשר להתחיל לשחוט
מערב שבת, דדוקא לכהן שהותרה אצלו כל עבודת הקרבנות שייך
לומר הואיל ואשתרי אשתרי נמי תחילת השחיטה, משא"כ בזר
שהוא מדין דחוייה לא הותרה אצלו תחילת השחיטה, ולכן זר ששחט
בשבת חייב משום שבת על תחילת השחיטה.

אמנם בספר גבורות שלמה מהגאון ר' שלמה קלוגער זצ"ל (פרשת
ויקרא) כתב, דלפימש"כ הר"ן במסכת נדרים (דף ל"ה:) אהא דבעי
הגמרא אי כהנים שלוחי דידן ניהו או דרחמנא, אע"ג
דאסיקנא ביומא דבודאי הוי שלוחי דרחמנא דמי איכא מידי
דאנן לא מצינן למיעבד ושליח מצי עביד, מ"מ רצה לפשוט
ממשנה או מברייתא עיי"ש, ולפי"ז ע"כ דאין זה כלל גמור,
דאם היה זה דבר פשוט למ"ל לפשוט ממשנה או מברייתא, ובע"כ
דאין זה פשוט כ"כ עיי"ש.

ומו"ר בספרו בנין צבי מיוסד על הסוגיא דשחיטה כשרה בזר (את"ה)
כתב להוכיח דאין זו סברא ברורה לכו"ע, דאיתא במסכת יבמות (דף
ל"ג:) זר ששימש בשבת יש כאן משום איסור זרות ומשום שבת,
ופריך הגמ' זר ששימש בשבת במאי, אי בשחיטה שחיטה
כשרה בזר וכו', ופרש"י ואין כאן זרות עכ"ל, ומשמע מלשונו דרק
איסור זרות ליכא, הואיל ושחיטה כשרה בזר, אבל משום איסור
שבת מיהא איכא, מבואר מזה דאף דהזר רשאי לשחוט זהו דוקא
בימות החול, אבל ביום השבת אסור, והיינו משום דלא הותרה
מלאכת שבת במקדש אלא לכהנים בלבד אבל לא לזרים, ואפילו
גבי שחיטה דכשרה בזרים.

ועיי"ש בבית מאיר שכתב דכן מוכח להדיא מהא דאיתא במסכת
סנהדרין (דף ג:) תנו רבנן, ובת איש כהן כי תחל לזנות, יכול אפילו
חללה את השבת, ת"ל לזנות בחילולין שבזנות הכתוב מדבר וכו',
ולהלן (דף ג"א) איתא, אמר מר יכול אפילו חיללה שבת, ופריך הגמ'
חיללה שבת בת סקילה היא (והיכי ס"ד דהקל בה הכתוב משאר בנות ישראל לידון במיתה
קלה), אמר רבא הא מני ר"ש היא דאמר שריפה חמורה, סד"א
הואיל ואחמירי בהו רחמנא בכהני דרבו בהו מצות יתירות תידון
בשריפה קמ"ל, ופריך הגמ' מאי שנא מיניה דידיה (לענין שבת למה יחמיר
לנו בנקיבות יותר מן הזכרים כהנים), ומשני, סד"א איהו דאשתריא ליה שבת
לגבי עבודה (ומשונה היכא דלא אשתריא ליה מיהו לא תחמיר עליה), היא כיון דלא
אשתריא שבת לגבה אימא תידון בשריפה קמ"ל, וקשה דהא קיי"ל
דשחיטה כשרה גם בנשים כמבואר במסכת זבחים (דף ל"א:), וא"כ
הדקל"ד מאי שנא מיניה דידיה, ובהכרח צ"ל דבשבת מותרת
העבודה רק ככהן בלבד עכ"ד.

ועיין בשער המלך הל' ביאת המקדש (פ"ו ה"י) ד"ה והתוספות, דנקט
בפשיטות דס"ל לרש"י דאע"ג דאמרינן שחיטה כשרה בזר, זהו
דוקא בחול אבל בשבת אסור לזר לשחוט עיי"ש, והאריכו בזה
האחרונים, עיין בערוך לנר במסכת יבמות (שם), ושו"ת שו"מ
מהדו"א (ח"ג סי' קכ"א), ושו"ת בית יצחק חאו"ח (סי' י"ב) בשולי המכתב,
ושו"ת חדות יעקב תנינא (סי' קכ"ה) ומו"ר בספרו בנין צבי המיוסד על
הסוגיא דשחיטה כשרה בזר, ובשו"ת בנין צבי (ח"א סי' נ"ז אות ח).

מבואר מזה דשיטת רש"י הוא דאעפ"י דקיי"ל שחיטה כשרה בזר,
זהו רק בחול, אבל בשבת לא הותרה שחיטה אלא לכהנים בלבד,
ואם שחט הזר בשבת חילל את השבת, ולפי"ז יש להוכיח דמצי
משוי שליח אף כה"ג דלא מצי עביד, מהא דקיי"ל דפסח דוחה

ומה שכתב הרמב"ם בהשוחט בשבת כבר בתחילת השחיטה הו"ל מחלל שבת, הר"ן (ריש הל"ק) פליג עליו, וס"ל דמשו"ה לא הוי שחיטה פסולה אלא משחיטה ראשונה ואלך דבתחלת השחיטה הו"ל מקלקל עיי"ש, ואסברא לן שיטתו דאפילו השוחט במזיד שחיטתו הראשונה כשרה כמו השוחט לע"ז בפעם ראשונה וז"ל, ויש דוחין ולומר דלא דמי שבת לע"ז, דשוחט לע"ז כיון שאינו עובד אותה אלא עם גמר שחיטה בדין הוא שנכשיר שחיטתו הראשונה שהרי נעשית בהכשר, אבל שוחט בשבת הרי בתחילת שחיטתו חילל שבת דחובל הוא הילכך אפילו בשחיטתו הראשונה הוי מומר ושחיטתו פסולה, ואין זה כלום אצלי דבשבת נמי לא מחייב עד גמר שחיטה דמקמי הכי הו"ל מקלקל בחבורה דקיי"ל דפטור עכ"ד, ונמצא לפי"ז דלמ"ד מקלקל בחבורה פטור ליכא חילול שבת בתחלת השחיטה. ועפ"י א"ש ד' רש"י ביבמות בטו"ט, דביבמות שם בהכרח צ"ל דסוגיית הגמ' אולא אליבא דמ"ד מקלקל בחבורה חייב, מדמקשינן בתר הכי אי דשימש בהקטרה והאמר ר' יוסי הבערה ללא יצאת, וקשה למ"ל לומר מטעם דללאו יצאת, תיפ"ל דאין לחייבו משום דהוה מקלקל, ועכצ"ל דקאי למ"ד דמקלקל בהבערה חייב, וממילא דה"ה מקלקל בחבורה חייב, ולכן בהכרח דלא אשתרי שחיטה בזה בשבת כיון דתחילת השחיטה אפשר לעשות מערב שבת עכ"ד הכלי חמדה.

ובשו"ת חבצלת השרון חאו"ח (סי' מ"א אות ו') הביא קושית השואל עמש"כ הפמ"ג באו"ח (סי' תרע"ט א"א סק"א), דמי שקיבל עליו שבת אינו יכול לצוות לאחר להדליק בעבורו נר חנוכה, משום דהו"ל מילתא דאיהי לא מצי עביד ולא מצי משוי שליח עיי"ש, והקשה השואל, דהנה המחנה אפרים הלכות שלוחין (סי' ט) כתב, ראובן שנשבע שלא לקדש את לאה, ואח"כ עשה שליח לשמעון וקידשה אם היא מקודשת או לאו, מכיון דאיהו לא מצי לקדשה שליח נמי לא מצי משוי כדאמרינן בגמרא כל מידי דאיהו לא מצי עביד לא מצי משוי שליח, או דילמא התם שאני דאיהו לא מצי עביד ואם עבד לא עשה כלום, אבל הכא כיון דאיהו נמי אם עבר ועשה מה שעשה עשוי, שליח נמי מה שעשה עשוי.

והביא מש"כ המהראנ"ח (בח"ב) שרצה לומר בנדון זה, דכיון דאיהו לא מצי עביד שליח נמי לא מצי משוי, דבנידון דידן אינו בכלל איהו לא מצי עביד, משום דגדר לא מצי עביד היינו בדבר שעצם הענין אסור לו ולא מצי למיעבדה, אבל כשאין עצם הדבר אסור לו אלא מחמת איסורא דרביעי עליה, בכה"ג שפיר מצי משוי שליח, ודמיא להא דאיתא במסכת קידושין, דאין עבד מקבל גיטו מיד רבו, ואפ"ה שליח מצי משוי, ואמרינן דחשיב בר שליחות, וה"ה נמי בנידון דידן דכיון שבעצם הוא בתורת מעשה השליחות ורק מחמת איסורא דרביעי אי אפשר לעשותו שפיר מצי משוי שליח, ולכן אף שמחמת שבועה אסור לקדשה, מ"מ חלו הקידושין על ידי שליח עכ"ד המחנה אפרים, ולפי"ז קשה הא גם כאן רק איסורא רביעי עליה, והיכא דאיסורא רביעי עליה אמרינן דמצי משוי שליח עכ"ק. והשיב לו החבצלת השרון, דמה שכתב המחנה אפרים דכשהמניעה לעשות שליח הוא מצד איסור דרביעי לה משוי שליח, הוא דווקא בכה"ג דמייירי התם דלא מצי למיעבד בעצמו רק לכתחילה אבל

בדיעבד מעשיו קיימים, דאם יקדשה הוא בעצמו הקידושין תופסין כמש"כ התוס' במסכת תמורה (דף ג') ד"ה והשתא, דבאיסור שבדה מליבו לא אמרינן אי עביד לא מהני עיי"ש, ובהא קאמר המחנה אפרים דמהני שליחות כיון דהוי רק איסור צדדי דרביעי עלה, אבל בנידון הפמ"ג דבדיעבד נמי אין כלום במעשיו, דאם הדליק בעצמו נר חנוכה בשבת לא קיים מצות נר חנוכה דהו"ל מצוה הבאה בעבירה, בכה"ג אע"ג דאיסור הוא צדדי, מ"מ חשיב לא מצי עבידולא משוי שליח עיי"ש.

ולפי"ז אי ס"ל מצוה הבאה בעבירה לאו דאורייתא, א"כ זר שעבר ושחט בשבת שחיטתו כשרה, דאע"ג דלכתחילה אינו רשאי לשחוט, מ"מ אין הקרבן נפסל דאע"ג דנעשה בעבירה מצוה הבאה בעבירה לאו דאורייתא, א"כ כיון דאיסור שחיטת זר בשבת אינה מפאת העבודה אלא מצד חילול שבת ובדיעבד כשירה, הו"ל בגדר מצי עביד, ולכן מהני שליחות אף ביי"ד שחל להיות בשבת, ונשאר הסברא מי איכא מידי דאנן לא מצנין למיעבד ושלוחי דידן מצי עביד, ומוכרחים לומר דכהנים הוי שלוחי דרחמנא. משא"כ אי ס"ל מצוה הבאה בעבירה הוא מדאורייתא, וזר ששחט בשבת הקרבן פסול שנעשה בעבירה, וא"כ הו"ל בכלל איהו לא מצי עביד, ומעתה תקשי היאך אמרה תורה ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל דהוא משום שליחות, הרי בשבת איהו לא מצי עביד והיאך משוי שליח, ועכצ"ל דשפיר מהני שליחות אף היכא איהו לא מצי עביד.

ואיתא במסכת סוכה (דף כ"ט:) דלולב הגזול פסול, והטעם איתא (דף מ"ג) דכתיב ולקחתם לכם ביום הראשון וגו', משלכם להוציא את השאול ואת הגזול, והקשו בתוס' (דף ג') דלמ"ל קרא דאינו יוצא בגזול, תיפ"ל דאינו יוצא משום דהו"ל מצהב"ע עכ"ק. ובספר מנוחת משה כתב לתרץ קושית התוס' הנ"ל, דאיתא במסכת ביצה (דף ל"ז:), האשה ששאלה מחברתה תבלין ומים ומלח לעיסתה הרי הוא כרגלי שתייהן, (דהיינו שאין מוליכות אותם ביו"ט אלא במקום שתייהן יכולות לילך), וקאמר עלה בגמ' (דף ל"ח:), כי סליק ר' אבא אשכחיה לר' יוחנן וכו' ויתבי וקאמרי, אמאי, וליבטל מלח ומים לגבי העיסה, ופריך ר' אבא הרי שנתערב לו קב חטין בעשרה קב חטין של חבריו יאכל הלה וחדי וכו', א"ל מי קא מדמית איסורא לממונא, איסורא בטיל ממונא לא בטיל (במתניתין איכא איסור תחומין של בעלת מים ומלח גם חלק ממון שיש לה ולא קשה לי על חלק ממון שיתבטל אצל הרוב אלא איסור תחומין יהיה בטל לגבי הרוב), ופריך הגמ' וטעמא מאי (טעמא דמתני' דלא בטיל מאי היא), אביי אמר גזירה שמא תעשה עיסה בשותפות (אי אמרת מים ומלח לא אסרי עלה אתי למימר נמי בעינת שתפוט ודילוכיה כל אחת ואחת למקומה), ורבא אמר, תבלין לטעמא עבידי וטעמא לא בטיל, ורב אשי אמר משום דהוי דבר שיש לו מתירין (למחר יוליכה או היום יאכלה כאן) דלא בטיל עיי"ש. אמנם לולא הני טעמים הייתי אומר לשיטת ריו"ח, דאם יש בדבר אחד ענין איסור וגם ממון של חבריו, אף דחלק ממון אינו בטיל אבל צד האיסור שיש נתבטל, ומעתה לפי"ז אם גזל לולב של חבריו ונתערב בשאר לולבין שלו, שמצד דין תורה יבש ביבש בטיל ברוב, א"כ אם מצד מצהב"ע זה הוי חלק איסור שפיר נתבטל ולא הוי מצהב"ע, אבל מצד האיסור לכם שהוא ממון של חבריו אינו בטיל וצריך קרא בכה"ג, ומתורץ קושית התוס'.

ובתוספתא כלאים (פ"ה ה-ד) איתא, אסי הבבלי אומר, אסור לרכוב על גבי הפרדה מקל וחומר, ומה אם במקום שמותר לרכוב שני חלוקות כאחד (אחד של פשתים ואחד של צמר) הרי הוא אסור בתערובתן (צמר ופשתים כאחד), מקום שאסור לנהוג שתי בהמות אינו דין שיהא אסור בתערובתן, אמרו לו הרי הוא אומר (מלכים א-א) והרכבתם את שלמה בני על הפרדה אשר לי והורדתם אותו אל גיחון, אמר להן אין משיבין מתקוע (מן המלכות שהן תוקעין לדבר הלכה של תורה), אמרו לו הרי הוא אומר (מלכים א-ט) ויעש דוד הישר בעיני ה' ולא סר מכל אשר צוהו רק בדבר אוריה החתי עיי"ש, ועיין בתוס' חגיגה (דף ב:) ד"ה לישא אשה עיי"ש.

ובחידושי חת"ס ע"מ"ס חולין (דף פ.) כתב לפרש מה שאמר להן אין משיבין מתקוע, דחלילה לומר הכי על אדונינו דוד המלך ע"ה, דהמלכות הן תוקעין לדבר הלכה של תורה, אבל יובן, כי כתיב לא יבוא עמוני ומואבי בקהל ה' על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים ואשר שכר עליך את בלעם וגו', ומבואר ברמב"ן דטעמא אשר לא קדמו הוא לעמו, אבל מואבים הקדימו בלחם כמבואר בדברי יפתח (שופטים י"א-ט"ז-י"ח), ואשר שכר עליך הוא טעם למואב עיי"ש, ולפי"ז לכאורה לר' יאשיהו דס"ל שם בחולין דכל היכא דלא כתיב או, הו"ל כמאן דכתיב יחדיו דמי, א"כ ה"נ נימא דלא קפיד קרא אלא על עמוני ומואב יחדיו, ר"ל שיהיה אחד ממואב נשוי עמונית או בהיפוך, ואותו הולד היוצא מבין שניהם דאית בהו תרי טעמא שלא הקדים בלחם ובמים וגם שכר עליך בלעם וגו' אותו נאסר לבוא בקהל ולא זולת, והטעם דלא אמרינן הכי היינו משום דקיי"ל הנקבות מותרות עמוני ולא עמונית ומשום דאין דרכה של אשה לקדם ולא להשכיר, וא"כ א"א לפרש כנ"ל שלא יהיה אסור א"כ נשוי למואבית דהא בנקבות ליכא איסור כלל, אלא או או קאמר וכל אחד מהם אסור לבא בקהל, א"כ לפי"ז יסכר פי דוברי שקר האומרים דוד המלך ע"ה אסור לבא בקהל, דממנ"פ אי דרשינן עמוני ולא עמונית הרי הותר, ואי לא דרשי הכי א"כ לא נאסרו אלא בחבור שניהם עמוני ומואב דכמאן דכתיב יחדיו דמי ודהמע"ה אתי ממואב לחוד בלא צירוף עמוני, אך כ"ז אי נימא כר' יאשיהו, אך לר' יונתן ליתא להנ"ל ואפשר שיהיה אסור בקהל, והנה משום זה רכבו על פרדה לברר שהלכה כר' יאשיהו דלר' יונתן אסור לרכוב על פרדה כמבואר ברא"ש סוף הל' כלאים דהאיסור הוא מק"ו היינו נמי משום דס"ל דהנהגה בכלאים אסור אפילו אינם קשורים כר' יונתן דאל"כ ליכא ק"ו עכ"ד.

ובזה יבואר המדרש, דכיון דפתח הכתוב בפרשת סוטה, ויתעורר קושיית העולם היכא משכחת לה בדיקת סוטה, והלא למ"ד בעלים מפגלין, א"כ כל סוטה שסרחה תפגל מנחתה, ובהכרח צ"ל דלא כראב"י דאין כח ביד הבעלים לפגל, והיינו כרב הונא בריה דרב יהושע דכהנים הוי שלוחי דרחמנא, דמי איכא מידי דאנן לא מצינן למיעבד ושלוחי דידן מצי עבדי, ולפי"ז ס"ל מצהב"ע לאו דאורייתא, וס"ל מב"מ לא בטיל, וס"ל מערבין לקרנות, ולחלק צריך קרא, ומעתה יסכר פי דוברי שקר האומרים דוד המלך ע"ה אסור לבא בקהל וכו', ולכן אמר דוד אז לא אבוש בהביטי אל כל מצותיך ודו"ק.

להערות: hoilmoshe@gmail.com

ולפי"ז כתב דבזה מוכן במה פליגי ריו"ח ושמואל דריו"ח ס"ל מצהב"ע ושמואל ל"ל מצהב"ע, ולהנ"ל מוכן, דלכאורה קשה דאכתי הוי מין במינו ומב"מ אינו בטיל, ולשיטת התוס' במנחות אפילו יבש ביבש אינו בטיל, רק ז"א דהלא ריו"ח ס"ל במסכת ע"ז (דף ע"ג) דמב"מ בטיל, ועיין רש"י חולין (דף ק"ט), אבל שמואל ס"ל במסכת פסחים (דף כ"ט) דמב"מ אינו בטיל ועיין רש"י בחולין (ס"ט), ולפי"ז אזלי לשיטתייהו, שמואל הוכיח דע"כ מצהב"ע לאו מילתא היא, דאל"כ קשה קושית התוס' למ"ל לכם, דאין לתרץ כמו שכתבנו דמיירי היכא שנתערב, דהלא שמואל ס"ל מב"מ אינו בטיל אע"כ דל"א מצהב"ע, אבל ריו"ח לשיטתו שפיר הוכיח דאמרינן מצהב"ע, ואי דקשה קושית התוס' שפיר י"ל כתירוצינו, ואי דהוי מב"מ הלא ריו"ח ס"ל מב"מ בטיל עכ"ד.

ואיתא במנחות (כ"ב.) תנן התם, דם (דקדשים) שנתערב במים אם יש מראית דם כשר (לזריקה) נתערב ביין (שהוא ארום) רואין אותו כאילו הוא מים (ואם היה מים והיה מראית הדם ניכר בנייהם כשר), נתערב בדם בהמה או בדם חיה (של חולין) רואין אותו (את של חולין) כאלו הוא מים, ר' יהודה אומר אין דם מבטל דם (וכשר) א"ר יוחנן ושניהם מקרא אחד דרשו, ולקח מדם הפר ומדם השעיר הדבר ידוע שדמו של פר מרובה מדמו של שעיר (אפילו הכי קרי ליה אכתי דם שעיר ואף על פי שנתערב בו דם הפר כדאייתא במסכת יומא (דף ג"ג): ע"ה דם הפר לתוך דם השעיר), רבנן סברי מכאן לעולין שאין מבטלין זה את זה (והני דמים דמתני' דובחיים לאו עולין נעוה ומבטלי אהרדי), ורבי יהודה סבר מכאן למין במינו שאינו בטל עיי"ש, והיינו משום דס"ל שהיו מעורבין זה בזה כמ"ד במסכת יומא (דף ג"ג) דמערבין לקרנות, דהרי למ"ד אין מערבין לקרנות ליכא להוכיח דמין במינו אינו בטל שהרי דם השעיר לא נתערב כלל בדם הפר, ופולוגתייהו במסכת יומא (דף ג"ג), דר' יאשיהו ס"ל שהיו מעורבין, ור' יונתן ס"ל דאין מערבין לקרנות עיי"ש.

וכתב במלא הרועים ערך כל מילתא (את ה'), דהך פלוגתא דמערבין לקרנות תליא אי לחלק צריך קרא או לא, דר' יאשיהו לשיטתו דס"ל לחלק צריך קרא, וה"ה הכא דכתיב ולקח מדם הפר ומדם השעיר משמע מעורבין כיון דליכא קרא לחלק סתמא משמע מעורבין, ולכן ס"ל מערבין לקרנות, ור' יונתן לשיטתו דס"ל דכיון דלא כתיב יחדיו משמע שניהם כאחד ומשמע כל אחד בפני עצמו, וה"ה הכא כיון דלא כתיב יחדיו וכו' עיי"ש.

ואיתא בירושלמי כלאים (פ"ה ה-ה), איסי בן עקביה אמר, אסור לרכב על גבי פרדה (היא הנולדה מן סוס וחמור) מק"ו, ומה אם בבגדים שאת מותר ללבוש זה על זה את אסור בתערובתן, בהמה שאת אסור להנהיג בה בזו עם זו לא כל שכן את אסור לרכוב עליה, ופריך והא כתיב (שמואל ב-י"ג) וירכבו איש על פרדו וינוסו, ומשני אין למידין מן המלכות (כלומר מבית המלכות שאפשר שאלו היו עושים כן שלא ברצון דוד או שלא היה יודע מזה), ופריך והא כתיב והרכבתם את שלמה בני על הפרדה אשר לי (א"כ דוד בעצמו היה עושה כן), ומשני בריה מששת ימי בראשית היתה (ונראית כפרדה אבל לא נולדה מכלאים).